Владимир МИЛЕТИЋ¹

Факултет спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду

Доц. др Николай ПАНАЙОТОВ

Национална Спортна Академија НСА "Васил Левски", Софија,
България

УДК: 351.746 : 796.525 (497.11+497.2)

Прегледни научни рад

Примљен: 02.11.2016.

Датум прихватања: 13.02.2017.

Анализа алпинистичких техника у оквиру ангажмана специјалних јединица у безбедносним ситуацијама у планинским областима

Апстракт: *Шта то раздваја стандардне од специјалних јединица оружаних снага или сектора за ванредне ситуације? Између осталог, тактичка обука специјалних јединица обогата је посебним техникама кретања из домена активности у природи (падобранство, роњење, алпинизам, прелажење теренских препрека, технике преживљавања и др.). Ове јединице су обучене да делују у свим амбијенталним условима природног окружења, без обзира на временске прилике и врсту задатака. Алпинизам као спортска активност, на жалост, резервисана је за елиту, како због сложености обуке, тако и због већих трошкова које захтева техничка опрема, транспорт и логистика на удаљене терене на којима се изводи. Као таква активност у систему обуке оружаних снага, такође је намењена елити – посебним јединицама које у саставу специјалистичке – тактичке обуке изучавају ову активност. У оквиру алпинизма садржано је више вештина, посебних техничких знања и умења уз обавезно познавање амбијенталних услова и конфигурације терена. Ови услови дају снажније темеље алпинизму као спортској вештини да би специјалне јединице ефикасније, брже и безбедније савладале планински терен.*

Кључне речи: *активности у природи, алпинизам, специјалистичка обука, амбијентални услови, амбијентални стрес, примењено теренско кретање, преживљавање.*

---

¹ vladimir.miletic@fsfv.bg.ac.rs

Увод

„У рату постоји правило да не треба лицем бити окренут високом брду и да се не треба супротставити онима којима су брда у залеђу“ (Тсу, 2004).

Тумачење Сун Тсуа говори да војним формацијама не треба деловати узбрдо, на противнике који су заузели положаје на већој висини, као и да се не треба са њима сукобљавати када јуришају низбрдо. Примећује се да је овде кључна конфигурација захтевног терена, против кога би у супротном „деловали и изгубили“ преко потребну енергију за оружани сукоб.

Још једно најлогичније објашњење ове тврдње је да се иза противничких оружаних снага налази „најмоћнији“ природни савезник који се такође напада, а „рат са природом“ (планином или другим тешким тереном) тешко да је могуће добити. Приволети планину или други тешки терен на своју страну значи пре свега овладати законитостима природе (амбијента и климатским карактеристикама) и упознати се са опасностима које они поседују. Упознавањем ових законитости специјална групација (оружана или спасилачка) постаје саставни део планина и оне бивају „укроћене“ и стављене на „праву“ страну, односно постају средство које се користи у садејству у сукобу са противником. У том случају противник има на супротној страни **два јака уједињена савезника**.

Искуства маршала Мориса Саксонског о вештини ратовања у планинама казују нам: *„Ма колико планине изгледале тешке и непрелазне, пролази се могу наћи када се траже. Планинци их ни сами не знају, јер никад нису приморани да их траже, а околном становништву не треба веровати јер оно свој крај познаје само по традицији. Тада треба истраживати лично или задужити људе који се не боје тешкоћа. Када тражите пролазе, готово увек ћете их наћи; а непријатељ који за њих не зна, нађе се у чуду и бежи јер је навикао само на уобичајене ствари – у овом случају на уобичајене путеве“ (Сикавица, 1991).*

Претпоставља се да у време Мориса Планинци као специјалне јединице нису били обучени за најзахтевније задатке, по данашњим критеријумима, ако се у обзир узму алпинистичке технике. У устаљеној методици обуке, усмерене на дејствовање у плани-

нским областима код специјалних јединица, „крију“ се технике алпинизма као интегралног дела планинарства. Ове се технике користе за „кроћење“ најзахтевнијих рељефних детаља, као и за прилагођавање планинском терену манифестовано кроз безбедно кретање и, колико је то могуће, угодан боравак за време ангажмана специјалних јединица.

На овом терену се не сме занемарити ни једна опасност која може задесити сваког припадника специјалних снага, без обзира на искуство и познавање терена, као што су: екстремно ниске температуре, повећани проценат УВ зрачења, камени одрони, снежне лавине, стрехе и ледничке фрактуре. У планинским пределима јавља се већа вероватноћа од удара грома (Живановић, 2011).

Методе

У овом раду коришћене су: метода неексперименталног истраживања, где се од техника користи анализа садржаја научне и стручне литературе, и каузална метода са систематизацијом професионалног искуства применом логичког, индуктивног и дедуктивног начина закључивања.

Дискусија

Специјалне јединице

Специјалне јединице оружаних снага су такве групације које су обучене да извршавају специјалне задатке у посебним условима. Овај тип јединица се разликује од конвенционалних захваљујући посебној/специјалној обуци. Посебна обука захтева повећане трошкове, као и познавање техника, којима је омогућено прелажење захтевних терена, између осталог и планинских области.

Поред јединица уско специјализованих за задатке у брдско-планинским пределима, велики број специјалних јединица у саставу обуке у свом обавезном програму садржи и алпинизам. Оно што би неизоставно требало напоменути јесте да су јединице за операције у планинским областима са највећим искуством у безбедносним задацима управо оне које су стациониране у планинским подручјима великих масива, заступљених на свим контине-

нтима. Скандинавске планине, Пиринеји, Апенини, Алпи, Хималаји, Каракорум, Иранско горје, Коордиљери и остали су велики континентални масиви (Смерке, 1989), у оквиру којих могу да делују само специјално обучене безбедносне структуре.

Биће наведене само неке од оружаних снага које спроводе овај тип обуке, без обзира на географску локацију, а то су звучна имена која захтевају изузетно поштовање у свету безбедности, као што су: руски *Спецназ*, шпански *Unidad de Operaciones Especiales*, америчка *10th Mountain Division*, британски *Royal Marines Commandos*, немачки *Gebirgsjäger*, бугарски *101-ви алпийски батальон*, израелски *Alpinist Units*, румунски *Vânători de munte*, Специјална бригада војске Србије, као и многи други вредни поштовања.

За потребе рада поменуће се примери америчке специјалне јединице *Зелене беретке* која већ у оквиру селективне обуке подразумева савладавање техника преживљавања у којима се налазе: пењање, спуштање низ уже и оријентационо кретање (Streissguth, 1994).

У документарном филму Министарства одбране Руске Федерације „*Нас зовут Спецназ*“ (2013), може се уочити да од алпинистичких техника у саставу специјалистичке обуке припадници *Спецназа* примењују: турно скијање, прелажење теренских препрека, зимско биваковање, марширање, планинарске успоне, пењање у свим условима и спуштање низ уже.

Обука кретања у планинским областима није изостављена ни у службама безбедности. Руска тајна полиција у оквиру специјалистичке обуке припрема своју агентуру за рад и деловање у планинским областима. Треба напоменути да ова обука захтева висок ниво психо-физичке припреме, опрезност, стрпљење, извиђање територије и непријатеља из непосредне близине, као и познавање навигације. Полазници ове школе морају савладати основне технике кретања у планини (освајање врхова и баријера). Већина експерата из ове области сматра да је овакву обуку могуће примењивати у свим нивоима школовања за потребе специјалних служби (Dolmatov, 1993).

Главни интерес бугарских специјалаца војске и полиције је да савладају обуку алпинизма. Они уче вештине потребне за превазилажење препрека и захтевних терена алпинистичким сред-

ствима као што су: импровизовани висећи мостови од ужади, тиролске траверзе, спуштање низ уже и све облике пењања.

Српске специјалне јединице војске ову врсту обуке имају у оквиру специјалног физичког вежбања у коме се обучавају оријентационом кретању, прелажењу специјалних теренских препрека и специјалним облицима пењања (Вукелић, 2004).

Оправдано је да се специјалне јединице спремају за деловање у планинским условима, ако се у оквиру њихове територије налазе такве области. Никако не треба занемарити чињеницу да се овај вид специјалистичке обуке може примењивати при извршењу задатака и у урбаним срединама, користећи зграде и друге архитектонске објекте за пењање (Miletic i sar., 2016).

Ангажман специјалних јединица

Ангажман специјалних јединица у оквиру безбедносних задатака подразумева поред тактичких задатка и спасилачке акције. Овај вид ангажмана резервисан је углавном за специјализоване спасилачке службе у оквирима сектора за ванредне ситуације (ва-трогасци, спасиоци). Без обзира који је вид безбедносних ситуација у питању, битно је да специјално обучено људство успешно изврши поверене му задатке на захтевним теренима.

Вратимо се на сам почетак овог рада и објаснимо термин **захтевни терени**. То су они терени за чији су прелазак потребна одређена знања и вештине. Између осталог, планине улазе у групу захтевних терена. Довољно је само напоменути карактеристике планинског рељефа и климе (кањони, стрме литице, гребени, падине, глечери, врхови, висоравни, снежни прекривач, шумовити стрми терени, горњи речни токови и др.). За савладавање ових рељефних детаља неопходно је познавати алпинизам као интегрални део планинарства, као и наменске алпинистичке активности које су примарне у свим безбедносним задацима на наведеном специфичном терену. Сви корисници природе у било ком облику дужни су да изуче амбијент и услове који у њему владају (Милетић, 2016).

Пре него што крену да делују у планинском окружењу, команданти морају анализирати оперативно подручје да разумеју карактеристике и разумеју како ове карактеристике утичу на људство и опрему (Hudson, 2000).

Најједноставније речено, ситуацију не треба покушати држати под контролом него јој се треба адаптирати у границама неопходним за ефикасно извршавање задатака.

Ова констатација могла би се упоредити са приступом концепта „адаптивног управљања“ заштитом и спасавањем од елементарних непогода, односно прилагођавању овим ванредним ситуацијама или принципу „живети са њима“ (Милојковић, 2014).

Деловање у планинским областима

Планинске области као географски локалитет поседују одређене специфичности. За боравак и деловање на овом терену потребне су опсежне припреме, познавање техника кретања, као и опрема и неизоставна логистика. Уопште, овај терен тражи специјалну адаптацију људства – аклиматизацију, без обзира да ли се ради о мањим или већим надморским висинама или сезони у којој се одвија „наменска посета“.

Логистичка припрема и подршка су кључни војни фактори у зимским операцијама који се узимају у разматрање. Ово може захтевати повећање залиха за 50% у односу на летње операције. Само потреба за исхраном драстично расте у оваквом окружењу. Излагање екстремним хладноћама може проузроковати хипотермију, а људство је изложено ризику од смрзавања. Припадници специјалних јединица такође ризикују појаву дехидрације, снежног слепила и сунчевих опекотина. Ове опасности представљају додатни изазов логистичке подршке медицинске неге, јединицама и на терену (Tuunainen, 2014).

Из претходног се може закључити да је људство изложено амбијенталном стресу. Амбијентални стрес подразумева утицај спољашњих температурних екстрема, високе или ниске влажности ваздуха, атмосферског притиска, недостатка кисеоника, као и промене састава ваздуха и замора. Сматра се да од свих амбијенталних чинилаца на исход било какве операције на отвореном највећи потенцијал доношења пропасти има хладноћа (Радаковић, 2015). Хладноћа је уједно један од „савезника“ планинских области, зато никако не треба занемарити специјално обучено и опремљено људство свих безбедносних структура за деловање у оваквим амбијенталним условима.

Под алпинистичким активностима/техникама подразумевају се све радње, вештине и процедуре усмерене на безбедно и ефикасно савладавање захтевних планинских терена у које се укључују боравак на терену као и манипулација техничком опремом у циљу испуњавања одређеног задатка: приступ стени, освајање врха, евакуација у спасилачким акцијама и остали наменски задаци (Милетић и сар., 2016).

Заступљене алпинистичке технике у ангажману специјалних јединица су: **пењање** по различитим конфигурацијама терена, **спуштање**, **траверзирање**, **турно скијање**, **прелазак захтевног терена** (сипари, стрме падине), **оријентационо кретање** и **биваковање** у планинским условима, могу у већој или мањој мери бити примењиване у наменским задацима. Ову примену диктира терен, као и задаци. **Пешачење** по планинским областима или **планинарење** је базични вид кретања по овом терену. Пешачке туре оружаних снага су организоване у форми марша.

Свакако треба напоменути да наменске технике алпинизма (војне, полицијске и спасилачке), за разлику од конвенционалних (спортских), поред познавања и савладавања планинског терена захтевају употребу специјалних средстава (наоружања и спасилачке опреме). Према овој потреби технике су и адаптиране, како технички тако и тактички. Један припадник оружаних снага има додатни психолошки притисак усмерен на кретање у планинским областима због потребе да на стандардне услове кретања користи наоружање, које у старту мења технику кретања (додатно оптерећује алпинисту, мења тежиште тела и др.).

Анализа најчешће примењиваних техника у току ангажмана

Спасилачке и остале наменске акције захтевају прилаз, извршење задатка и напуштање позиције, што уједно представља устаљену тактику алпинистичких успона (Смерке, 1989).

Све алпинистичке технике треба да што једноставније и безбедније омогуће приступ, кретање по терену и извршење задатка. Посебан акценат се ставља на низ техника наведених раније у тексту, којима се обучавају припадници специјалних јединица, без обзира на уску специјализацију. Алпинистичке активности кори-

сте се у зависности од конкретне намене специјалне јединице (табела 1).

Табела 1 – Заступљеност алпинистичких техника у ангажману специјалних јединица у планинским пределима

АЛПИНИСТИЧКЕ ТЕХНИКЕ	АНАЛИЗА АНГАЖМАНА У ПЛАНИНСКИМ ОБЛАСТИМА	УПОТРЕБА
ПЕЊАЊЕ (УСПОН)	Основни циљ сваког алпинистичког задатка је реализовати успон по терену, који може бити у следећој форми: ▪ слободно пењање, ▪ техничко пењање, ▪ пењање у леду, ▪ прелаз пеко ледника и ▪ комбиновани успон (састоји се из неколико наведених и углавном је примењен када се ради о дужој тури – маршу).	Приступ и реализација задатака
СПУШТАЊЕ	Једна од најзаступљенијих алпинистичких техника за потребе евакуације и напуштања захтевних терена. Може бити реализована у форми: ▪ отпењавања или ▪ спуштања низ уже.	Приступ, ток акције и евакуација
ОСИГУРАВАЊЕ	Техника усмерена ка: ▪ личној безбедности (самоосигуравање), ▪ безбедности партнера (спотинг и осигуравање), где се пружа подршка за време кретања у навези.	Обавезан на свим критичним местима и захтевном терену

ТРАВЕРЗИРАЊЕ	Под траверзом се подразумева сваки облик попречног кретања при коме је савладавање висинске разлике ваома мало или не постоји. Ово су технике кретања: ▪ по изохипси, ▪ траверзирање у стени (пречење), ▪ као и тиролска траверза где је укључена употреба ужета.	Приступ, реализација задатака и евакуација
ОРИЈЕНТАЦИОНО КРЕТАЊЕ (ОК)	Сваки припадник специјалних јединица дужан је да познаје технику оријентације на терену употребом: ▪ топографске карте (мањих размера – планинарске карте) и ▪ компаса, као и ▪ сналажење на терену коришћењем појава у природи. Ово знање је предуслов за излазак на терен (упознавање са карактеристикама оперативне области).	Пре излажења на терен и све време током извођења акције и боравка на терену
ПЕШАЧКА ТУРА (МАРШИРАЊЕ)	Приступ понекад не може бити извршен теренским возилима или другим начином транспорта, односно због захтевности терена може бити ограничен. Након тога приступ се најчешће реализује војним планинским пешачењем – маршом.	Приступ и повратак

КРЕТАЊЕ УПОТРЕБОМ ТЕХНИЧКИХ ПОМАГАЛА	Алпинистичко-техничку опрему којом је могуће прелазити захтеван терен покривен дубоким снегом чине: ▪ скије за турно скијање и ▪ крпље. Кретање овим помагалима сматра се алпинистичким техникама.	Приступ и повратак по терену са снежним покривачем као и реализација задатака
ПРЕЛАЗАК ТЕРЕНСКИХ ПРЕПРЕКА И КРЕТАЊЕ ПО ТЕШКО ПРИСТУПАЧНОМ ТЕРЕНУ	Ово су најчешће акције уз употребу других наведених алпинистичких техника, али такође и технике кретања као што су: ▪ гажење воде, ▪ скокови, ▪ прескакање, ▪ пењање и спуштање низ сипаре и травнате падине.	Приступ и повратак по тешком терену у посебним условима као и импровизација
СПАСИЛАЧКЕ ТЕХНИКЕ, ЕВАКУАЦИЈА И ТЕХНИКЕ ПРЕЖИВЉАВАЊА У ПЛАНИНСКИМ ОБЛАСТИМА	▪ самоспашавање из хладне воде, ▪ потрага затрпаног у лавини, ▪ извлачење палог пењача из глечерске пукотине, ▪ спуштање и подизање људства и опреме, ▪ самоспашавање.	Процедуре које се планирају и спроводе у изненадним и критичним ситуацијама
БИВАКОВАЊЕ И ИЗРАДА СКЛОНИШТА	Познавање техника израде импровизованог смештаја у планинским областима у минималним условима у зимској и летњој сезони.	Смештај у теренским условима привремени и дугорочни

ИЗРАДА ЧВОРОВА И РАД УЖАДИМА	Целокупна алпинистичка обука захтева познавање израде чворова и манипулацију ужадима. Повезана је са осигуравањем, спуштањем, евакуисањем, изградом импровизованих мостова...	Садржана је у свим алпинистичким техникама

Закључци

Анализом техника специјалних јединица још од времена Сун Тсуа може се закључити да је познавање кретних активности по најзахтевнијем терену у још захтевнијим условима планинског амбијента, нешто што одређене оружане формације сврстава у елиту.

Све алпинистичке технике треба да буду прилагођене пре свега намени задатка и терену, а ово је могуће само ако припадници специјалних јединица познају целокупну обуку алпинизма и теренске услове.

Препорука би била да се у оквиру обуке специјалних јединица одради целокупна алпинистичка едукација без обзира на заступљеност техника у оквиру наменских задатака у планинским условима. Следећи задатак био би редовна примена обуке (тактичке вежбе) за стицање рутине и усавршавање људства.

Правило је да државе чија географска структура поседује планински терен треба да имају специјално обучено људство за деловање по таквом терену. Будућа доктрина не само специјалних јединица оружаних снага које ће деловати у свим теренским условима, већ свих безбедносних структура, требало би да буде усмерена ка специјалистичкој обуци алпинизма. Безбедносне структуре подразумевају: војску, полицију, спасилаштво, жандармерију, граничну полицију, специјалне јединице различитих намена и неизоставно треба напоменути студенте КПА, ВА и ФСФВ као интегрални део поменутог система са припремљеним и обученим људством.

Све наведене структуре могле би се користити у специјалним ситуацијама по принципу интегрисаног управљања (Гачић, Јаковљевић, 2014).

Ово се може урадити системски, тако што ће се на свим нивоима едукације вршити образовни процес у коме ће се радити на представљању описаних екстремних активности (стручна усавршавања). Веома је важно да ове активности буду прихваћене „од срца“ од стране припадника безбедносних структура, односно добровољно. Тада заиста постају моћно оружје у рукама одбране. Како би војвода Живојин Мишић рекао: „Један који хоће увек је јачи од двојице који морају“ (Живојиновић, 2004), а посебно ако се у оружане и безбедносне системе регрутују људи не само са знањем алпинизма, већ и других програма теренског кретања из богатог арсенала активности у природи, који су од високог значаја за безбедност једне земље. Онда се само може констатовати моћ изговорене војводине реченице и схватити колико тек на крају може урадити један који нити мора, нити хоће, него који воли.

Литература

1. Dolmatov, A. I., (1993). *KGB Alpha Team Training Manual: How the Soviets Trained for Personal Combat, Assassination, and Subversion*, Paladin Press, Boulder.
2. Hudson, J., (2000). *Mountain Operation*. Department of the Army, Washington, DC.
3. Miletic, V., Panayotov, N., Ziropadja, A., (2016): „*Architectural characteristics of climbing objects. SPOFA, International Monograph Sports Facilities Modernization and Construction*, University of Belgrade, Faculty of Sport and Physical Education, Belgrade, pp. 284-295.
4. Sharpe, M., (2005). *5th Gebirgsjager Division – Hitler's Mountain Warfare Specialists*, Ian Allan Publishing, UK.
5. Streissguth, T., (1994). *The Green Berets*, Capstone Press, Mineapolis.
6. Tuunainen, P., (2014). New approaches to the study of Arctic warfare, *Nordia Geographical Publications 43*, Geographical Society of Northern Finland, Oulu, pp. 87-99.
7. Вукелић, М., (2004). *Специјално физичко вежбање*, СИА, Београд.

8. Гачић, Ј., Јаковљевић, В., (2014). Специфичности савременог интегрисаног система управљања у ванредним ситуацијама, *Безбедност*, 54(3): 64-77.
9. Живановић, С., (2011). Ризик од грмљавинских непогода у Србији, *Безбедност*, 53(3): 159-168.
10. Живојиновић, М., (2004). *Живот преточен у памћење. Живојин Мишић, једна људска прича*, НИЦ Војска, Београд.
11. Милетић, В., (2016). *Практикум предмета Активности у природи*, Факултет спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду, Београд.
12. Милетић, В., Рајковић, Ж., Хади Видаковић, М., (2016). *Ставови студената Факултета спорта и физичког васпитања из Београда о утицају алпинистичких активности на социјализацију и будући рад у струци*. Трећа међународна научна конференција „Антрополошки и теoантрополошки преглед на физичке активности од Константина Великог до данас“, књига апстраката, стр. 20-21.
13. Милијковић, Б., (2014). Геотопографско обезбеђење употребе јединица полиције у акцијама заштите и спасавања од поплава у мају 2014. године, *Безбедност*, 56(3): 6-31.
14. Михайловский, П., (2013). *Нас Зовут Спецназ*, документален филм. Русија: Министерство на отбраната на Руската федерација.
15. Радаковић, С., (2015). *Адаптација на екстремне услове*, Универзитет одбране, Медицински факултет ВМА, Војна штампарија, Београд.
16. Сикавица, С., (1991). *Расправе о ратној вештини*, Војноиздавачки и новински центар, Београд.
17. Смерке, З., (1989). *Планинарство и алпинизам*, Планинарски савез Хрватске, Загреб.
18. Тсу, С., (2004). *Умеће ратовања*, Будућност, Нови Сад.

Analysis of alpinism techniques within the framework of special unit engagement in security situations in mountain areas

Abstract: *What separates standard units from special ones of the armed forces or the sector for emergency situations? Among other things, tactical training of special units is enriched with special techniques of movement in the field of outdoor activities (parachuting, diving, alpinism, crossing terrain obstacles, survival techniques, etc.). These units are trained to operate in all environmental conditions of the natural environment, regardless of the weather conditions and the type of tasks. Climbing as a sport activity, unfortunately, is reserved for the elite, because of the complexity of training, and because of higher costs of the required technical equipment, transport and logistics to remote terrain on which it is performed. As an activity in the system of training the armed forces, it is also intended for the elite - special unit members who master this activity as part of specialist tactical training. Alpinism comprises a number of skills, specific technical knowledge and skills with the obligatory knowledge of environmental conditions and terrain configuration. These conditions provide a stronger foundation for alpinism as a sport skill which ensures that special units master mountainous terrains efficiently, quickly and safely.*

Keywords: *outdoor activities, alpinism, specialized training, ambient conditions, ambient stress, applied terrain movement, surviving.*